

Єремєєва В.М. Розробка та впровадження педагогічної технології підготовки майбутніх учителів до індивідуалізації навчання учнів // Професійна педагогічна освіта: інноваційні технології та методики: Монографія / За ред. О. А. Дубасенюк. – Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2009. – С. 190-213.

РОЗРОБКА ТА ВПРОВАДЖЕННЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ ТЕХНОЛОГІЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ДО ІНДИВІДУАЛІЗАЦІЇ НАВЧАННЯ УЧНІВ

У концептуальних положеннях Закону України "Про освіту", "Національної доктрини розвитку освіти України у ХХІ столітті", "Концепції 12-річного навчання" та інших державних документах, які вийшли в останнє десятиріччя, зазначено, що нова українська школа повинна забезпечувати всебічний розвиток людини, як особистості та найвищої цінності суспільства, сприяти виявленню талантів, розумових здібностей, зміцненню фізичного здоров'я дітей.

Виходячи з цього, завданням педагогічних закладів освіти є підготовка фахівців, здатних до самостійного і творчого виконання своїх професійних обов'язків. Такий підхід вимагає вдосконалення форм і методів навчання, посилення їх спрямованості на розвиток індивідуальних здібностей особистості, вироблення практичних умінь та навичок, створення нових підходів до організації навчального процесу, посилення його індивідуалізації.

Аналіз існуючої системи підготовки у вищому педагогічному закладі вказує на необхідність переходу від традиційного інформаційно-пояснювального підходу організації навчального процесу до діяльнісно-розвивальних технологій навчання, оскільки важливим стає створення умов для максимального наближення змісту навчання до майбутньої професійної діяльності.

Відтак, розв'язання проблеми удосконалення професійної підготовки майбутніх учителів передбачає перебудову – індивідуалізацію та технологізацію – всієї системи навчально-виховної роботи у вищому педагогічному закладі, основними методологічними принципами якої ми вважаємо діяльнісний, системний та особистісно орієнтований підходи до засвоєння теорії і вироблення практичних умінь та навичок.

В історії педагогічної науки існує тенденція до постійного пошуку вдосконалення систем, методів та форм підготовки майбутніх учителів, яка будується на загальних принципах побудови процесу навчання.

Керуючись положенням (ще з часів Я. А. Коменського) про те, що успішність навчання залежить від рівня його організованості та керованості, більшість дослідників стверджує, що у навчальному процесі у всі часи реалізувалася певна технологія, сучасна ж педагогічна технологія є синтезом досягнень педагогічної науки та практики, поєднанням традиційних елементів минулого досвіду та того, що створено суспільним прогресом, гуманізацією та демократизацією суспільства.

В. П. Безпалько розглядає трансформацію педагогічних технологій в історії педагогіки на основі виділення "педагогічних епох", підкреслюючи, що кожна наступна технологія ніби асоціюється з послідуною, збагачуючись набуваючи при цьому нових якостей, властивостей, особливостей, завдяки чому праця педагога стає більш ефективною [3;16].

Але сам термін "педагогічна технологія" вперше використовується в 20-х роках у наукових працях з педології та рефлексології (В. М. Бехтерев, І. П. Павлов, А. А. Ухтомський). Слово "технологія" у перекладі з грецького означає "мистецтво, майстерність, уміння". Технологія як процес являє собою керовану систему з передбачуваним результатом. Таким чином, у широкому розумінні технологія – це *розробка визначеної ідеї*.

Поняття "технологія в освіті" у міру розвитку трансформувалося в стійке словосполучення "освітня технологія" – напрям педагогіки, що має на меті підвищення ефективності освітнього процесу, гарантоване досягнення тими, кого навчають, запланованих результатів навчання. Термін "освітня технологія" вживається досить широко: побудова освітньої галузі, напрям у педагогіці, технологічно розроблена навчальна чи виховна система, система роботи певного вчителя.

Перше використання терміну "освітня технологія" та поширення інтересу до педагогічних технологій пов'язане зі школами США 30-років ХХ століття, що було зумовлено появою перших програм аудіовізуального навчання. Як новий напрям організації навчального процесу, що ставив за мету підвищення його ефективності, гарантоване досягнення учнями запланованих результатів навчання, педагогічна технологія сформувалася у зарубіжній педагогіці 40-х років та вирішальним чином вплинула на розв'язання освітніх проблем.

У 50-60 роки в США, Великобританії, Японії створюються національні ради з педагогічних технологій, видається понад 20 спеціалізованих журналів, які розглядають проблеми педагогічних технологій, аналізують різні підходи до їх визначення, розуміння та

тлумачення. Прикладом використання технологічного підходу для розробки індивідуалізованих систем навчання може бути подане в середині 60-х років у центрі досліджень і розробок в галузі навчання Пітсбургського університету (США) "Індивідуально-спрямоване і бригадно-індивідуальне навчання", в основі якого є процес просування дитини за навчальною програмою у власному темпі при переважанні індивідуальної роботи і роботи у невеликих групах.

У 70-80 роках ХХ ст. у вітчизняній педагогічній науці триває подальше уточнення визначення поняття "педагогічна технологія", у якому припускають нечітке, двозначне тлумачення. Більшість авторів розуміють педагогічні технології як створення оптимально організованого навчального процесу, що розробляється на основі системного підходу. Перші спроби використання технологічного підходу у вітчизняній практиці зробили Т. О. Ільїна та М. В. Кларін [8]. Визнаними та відомими можна назвати технологію оптимізації навчального процесу (Ю. К. Бабанський) [1]; технологічний процес поетапного формування розумових дій (Н. Ф. Талізїна) [15]; технологію індивідуалізованого навчання (І. Е. Унт) [16]. Вітчизняна теорія і практика аналізу технологій в освіті відображена в наукових працях В. П. Безпалька, М. В. Кларина, І. Я. Лернера.

У 70-х роках починає активно здійснюватися підготовка професійних педагогів-технологів. У США відкривають інститут педагогічної технології, відділення технології навчання в університеті Південної Каліфорнії. В Угорщині також був створений Державний центр технологій навчання, основною метою якого була розробка новітніх систем підготовки спеціалістів.

У сучасній педагогічній науці існують різні підходи до *класифікації технологій*. С. О. Сисоєва пропонує таку ієрархію: освітня технологія – педагогічна технологія (технологія навчання і виховання) [14; 260], а також наводить інший приклад класифікації освітніх технологій, що використовується в сучасних психолого-педагогічних дослідженнях: методологічні (на рівні педагогічних теорій, концепцій, підходів), стратегічні (на рівні організаційної форми взаємодії), тактичні (на рівні методики, метода, прийому); Д.В. Чернілевський [17; 29] розподіляє технології на традиційні і технології активного навчання. За способом мотивації технології розвивального навчання у педагогіці поділяють на такі, що ґрунтуються: на пізнавальному інтересі (Л. В. Занков, Д. Б. Ельконін, В. В. Давидов); на потребі самовдосконалення (Г. К. Селевко); на творчих потребах (І. П. Волков, Б. П. Неменський); на соціальних інстинктах (І. П. Іванов). Найбільш детальною є класифікація педагогічних технологій, розроблена Г. К. Селевко на

основі виділення загальних ознак (цільові орієнтири, характер взаємодії, організація навчання тощо).

У сучасній педагогічній науці існують різні підходи до тлумачення і самого терміну "педагогічна технологія", наведемо найбільш типові:

- як сукупність і порядок функціонування усіх особистісних, інструментальних та методологічних засобів, тобто певну *алгоритмізацію* спільної навчально-виховної діяльності (М. І. Богданова, О. О. Кіяшко, М. В. Кларін, І. Я. Лернер, Б. Т. Лихачев, В. М. Шепель);

- як впровадження в педагогіку системного способу мислення, проекту певної моделі педагогічної *системи* реалізованої на практиці (В. П. Безпалько, В. М. Монахов, Т. І. Самойленко, Д. В. Чернілевський);

- як спеціально організований *процес*, котрий передбачає визначення найбільш раціональних засобів реалізації поставлених цілей (І. П. Волков, С. О. Гунько, М. Д. Касьяненко, Г. К. Селевко, Н. Ф. Тализіна);

- як процес *модернізації* дидактичної системи на основі вивчення і дослідної перевірки елементів, що її утворюють (Ф. Янушкевич). У цьому випадку мова йде про оптимізацію навчального процесу, тим самим поняття "технологічність" розглядається як синонім поняття "ефективність" (М. Кларк, Ф. Персиваль, К. Чедуїк).

Аналіз поглядів сучасних дослідників засвідчує також й розмаїття підходів до сутнісної характеристики педагогічної технології. Більшість авторів вказують на системний характер педагогічної технології (В. П. Безпалько, С. О. Гунько, М. В. Кларін), що полягає в систематичному і послідовному втіленні в практику спроектованого навчально-виховного процесу з урахуванням технічних та людських ресурсів, характеру їх взаємодії, який ставить своїм завданням оптимізацію освіти.

Майже така кількість дослідників називає важливою таку ознаку, як *спрямованість на запланований результат* (І. М. Богданов, І. П. Волков, М. Д. Кас'яненко, Б. Т. Ліхачев, Г. К. Селевко та ін.), що досягається чіткою постановкою цілей, їх уточненням з орієнтацією на інтенсифікацію навчання сукупністю навчальних дій суб'єктів навчальної діяльності.

До важливих ознак відносять також *раціональність засобів досягнення мети* (І. М. Богданова, О. О. Кіяшко, В. М. Шепель та ін.), що базується на сукупності психолого-педагогічних установок, які визначають систему способів, принципів і використовуються за умов оптимальності ресурсів та зусиль всіх учасників освітнього процесу.

На *особистісно-орієнтований характер* педагогічної технології вказують І. М. Богданова, Н. В. Борісова, С. О. Сисоєва, Т. І. Самойленко,

як сумісної педагогічної діяльності з безумовним забезпеченням комфортних умов для суб'єктів цієї діяльності.

Соціальний характер підкреслюють В. М. Монахов, О. О. Кіяшко, С. О. Сисоева, як створення адекватної до потреб і можливостей особистості і суспільства теоретично обґрунтованої навчально-виховної системи соціалізації особистісного і професійного розвитку людини.

Діяльнісний характер відзначають Т. І. Самойленко, О. Я. Савченко, В. О. Сластьонін, що включає впорядковану систему дій і операцій, які забезпечують постановку педагогічних цілей, змістові, інформаційно-предметні і процесуальні аспекти.

Проведений семантичний аналіз дав можливість уточнити зміст поняття "*педагогічна технологія*" та сформулювати його означення у такому вигляді: спеціально створений, адекватний до потреб та можливостей особистості та суспільства процес активного засвоєння теоретичних знань і практичних умінь у ході організаційно упорядкованої раціональної діяльності, яка спрямована на гарантоване досягнення запланованого результату. Системний підхід до розгляду визначеного поняття дозволяє виділити та охарактеризувати його основні структурні компоненти.

Об'єктом переважна більшість дослідників (Н. В. Борисова, М. В. Кларін, П. І. Самойленко, Д. В. Чернилевський та ін) називають цілі, зміст, методи, засоби, організаційні форми навчання.

Предмет педагогічної технології – конструювання системи шкільного навчання і професійної підготовки.

Основою технологічного підходу, на думку П. І. Підкасистого, є системний підхід який охоплює всі основні аспекти розробки процесу навчання: від постановки цілі, конструювання навчального процесу до перевірки його ефективності [12]. Створення на основі конкретних діагностичних цілей чіткої системи організації та здійснення процесу навчання, дозволяє відзначити його технологічний характер та безпосереднє наближення до параметрів педагогічної технології.

Сутністю технологічного підходу більшість дослідників вважають визначення раціональних засобів досягнення мети (Н. Ф. Талізін), модернізацію, оптимізацію і інтеграцію навчального процесу (П. І. Самойленко, Ф. С. Янушкевич), особистісно орієнтовану спрямованість (Н. В. Борисов). Його реалізація спрямована на досягнення конкретної мети, яка має бути діагностичною, на відміну від існуючих декларативних.

Специфікою педагогічної технології є те, що в її межах конструюється і здійснюється навчальний процес із точно заданими

цілями, досягнення яких має піддаватися чіткому опису і визначенню. Гарантоване досягнення поставлених цілей відбувається за рахунок оперативного зворотного зв'язку і корекції, що пронизує весь процес навчання.

Серед найбільш перспективних шляхів реалізації завдань національної школи вважається впровадження *інноваційних технологій*, під якими розуміють педагогічні технології, що спрямовані на вирішення актуальних проблем системи освіти, базуються на мотивації суб'єктів педагогічної діяльності, мають на меті подолання наслідків деструктивних процесів у системі освіти, виведення її на більш високий, конкурентноспроможний рівень. Відтак, удосконалення якості підготовки вчителя у сучасних умовах знаходиться у залежності від модернізації освіти, впровадження у практику вищої школи інноваційних педагогічних технологій. Визнання технологізації, як системоутворюючого фактору практичного перетворення процесу навчання у закладах вищої освіти відповідно до сучасних завдань дає змогу майбутньому вчителю глибше усвідомити своє справжнє покликання, реальніше оцінити потенційні можливості, розглянути педагогічний процес з позиції кінцевого результату.

Індивідуальний підхід як принцип реалізується у всіх існуючих технологіях, тому індивідуалізацію навчання можна вважати *проникаючою технологією*, тобто особливою організацією навчального процесу, що має ознаки технологізованості, а індивідуальний (особистісно-орієнтований) підхід, індивідуальні та індивідуалізовані форми є пріоритетними.

Виходячи з цього педагогічна технологія індивідуалізації навчання являє собою динамічну систему, яка охоплює усі ланки процесу навчання: мету, зміст, методи, засоби, та має спрямованість на попередження неуспішності при виконанні навчальної програми, формування загально-навчальних умінь та навичок, розвиток пізнавальних інтересів, покращення мотивації навчання, виховання особистісних якостей.

Тому вдосконалення підготовки сучасного учителя має бути спрямоване на забезпечення можливості у майбутньому будувати технології навчання на основі індивідуального підходу до кожного учня, що можливо здійснити тільки за умови індивідуалізації процесу оволодіння професійними знаннями, уміннями та навичками у вищому педагогічному закладі освіти.

Більшість дослідників (Д. А. Белухін, В. І. Бондар, М. Б. Євтух, В. І. Лозова, В. Л. Омельченко, О. М. Пехота, І. П. Підласий, О. Я. Савченко, В. О. Сластьонін та ін.) вважають, що індивідуалізація

повинна бути також головним принципом підходу до сутності та методів викладання будь-якої дисципліни у вищому педагогічному закладі і певним кінцевим результатом підготовки до майбутньої професійної діяльності, яка передбачає організацію навчального процесу на різних рівнях складності і дає змогу кожному повністю реалізувати свої можливості, інтереси, нахили та здібності.

Осмисленню підходів, пов'язаних із дослідженням питання підготовки студентів до індивідуалізації навчання сприяли роботи О. А. Богопольського, В. М. Володька, С. У. Гончаренка, В. В. Гузеєва, Л. В. Кондрашової, Е. С. Рабунського, Г. К. Селевка, І. Є. Унт та ін., які наголошували на тому, що педагогічна теорія і практика потребують якісно нового визначення змісту, принципів і методів професійної підготовки.

Визначений підхід до побудови педагогічної технології, на наш погляд, є найбільш вдалим та перспективним, оскільки дає можливість розглядати її як особистісно-орієнтовану систему, спрямовану на посилення ефективності професійного розвитку, створює умови для забезпечення фундаменталізації підготовки та індивідуалізації процесу навчання, розвитку творчості, адже визнання людини, як особистості та найвищої цінності суспільства, задоволення її освітніх, професійних потреб, розвиток її природних обдарувань є одним з головних принципів технологізації освітньої діяльності в умовах неперервної професійної освіти.

Останнє дає можливість розглядати підготовку майбутніх учителів до індивідуалізації навчання учнів як об'єктивний творчий процес, який має ґрунтуватися на індивідуальному та технологічному підходах, що дозволить підвищити успішність студентів, більшою мірою реалізувати їх пізнавальний потенціал, сприяти формуванню у них професійного світогляду, перевести "суб'єкт-об'єктні" відносини в площину "суб'єкт-суб'єктних".

Таким чином, педагогічну технологію підготовки майбутніх учителів до індивідуалізації навчання учнів будемо розглядати, як особливу організацію вивчення педагогічних дисциплін, яка має всі ознаки індивідуалізації та технологізації; пробуджує позитивну соціальну мотивацію; сприяє розвитку професійних знань, оволодінню способами використання форм, методів, засобів індивідуальної роботи; готує до індивідуалізації навчання у професійно-педагогічній діяльності на основі індивідуального підходу.

Авторська технологія підготовки майбутніх учителів до індивідуалізації навчання учнів розроблялася для використання у процесі вивчення педагогічних дисциплін. Відповідно до прийнятого

підходу, поняття "цикл педагогічних дисциплін" системно відображає фундамент всієї педагогічної науки і вміщує наступні розділи: загальні основи педагогіки, теорію та методику виховання, дидактику, історію педагогіки. Кожен з них можна розглядати як окрему навчальну технологію, що включає структурні компоненти загальної педагогічної технології і має свої особливості. Системний підхід до педагогічної технології дозволяє дотримуватись єдиної логіки побудови і розгортання не тільки кожної окремої дисципліни, але й змісту всієї підготовки майбутнього вчителя – від постановки цілей, конструювання змісту та способів роботи до перевірки ефективності.

У представленій технології можна виділити на основі використання досліджень Г. К. Селевко такі *класифікаційні параметри*:

- ✓ *за рівнем застосування* запропонована технологія є частково-предметною, проте модель стратегії індивідуалізованої пізнавальної діяльності може успішно застосовуватися у ході вивчення різноманітних дисциплін; водночас вона є джерелом інноваційних ідей у майбутній професійній діяльності, тобто – загальнопедагогічною;

- ✓ *за головним чинником розвитку* – соціогенною, біогенною та психогенною. Сутністю є активізація пізнавальних здібностей студентів поряд з інтенсифікацією і посиленням особистісного розвитку кожного. Останнє дозволяє перейти від керівництва активністю студентів до самодетермінації, тобто виділення факторів соціалізації і співробітництва як найбільш значущих;

- ✓ *за концепцією засвоєння* – асоціативно-рефлекторною, розвиваючою, яка стимулює студентів до формування інноваційного підходу до педагогічної діяльності, розвиває творчі і критичні аспекти мислення, сприяє подоланню розбіжностей між змістом теоретичної підготовки в процесі навчання і реальними діями під час практичної роботи;

- ✓ *за орієнтацією на особистісні структури* – інформаційно-операційною, такою, що спрямована на формування знань, умінь, навичок, розвиток способів розумових дій у цілісній системі, що дозволяє аналізувати, осмислювати, коригувати педагогічні дії;

- ✓ *за характером змісту* – світською, навчальною, такою, що будується на традиційному навчальному плані з опорою на предметні, педагогічні знання, міжпредметні та внутріпредметні зв'язки;

- ✓ *за організаційними формами* – традиційною, академічною, індивідуальною, творчою, тому що використовуються як традиційні форми і методи навчання, так і творчі, індивідуальні, індивідуалізовані з опорою на активність студентів у цілісному навчальному процесі;

✓ *за стилем взаємостосунків* – індивідуально-орієнтованою системою співробітництва, коли окремий індивід визнається унікальним і неповторним, а отримані результати можуть розглядатися тільки щодо нього самого, що заохочує і посилює ефективність навчання, приносить задоволення у самореалізації, бажання спілкування, співробітництва;

✓ *за переважаючим методом* – розвиваючою та само розвиваючою, оскільки підтримує та стимулює цілі у когнітивній, афективній і психомоторній сфері на всіх рівнях [13, с. 27–39].

У авторській технології нами виділена система взаємопов'язаних *цільових орієнтирів*: дидактичні, розвиваючі, виховуючі, соціальні.

Дидактичні орієнтири передбачають формування теоретичної свідомості і мислення, що сприяє оволодінню у процесі навчання не тільки знаннями, але й засобами розумової діяльності; виробленню індивідуального стилю навчальної діяльності, уміння відтворювати в навчальній діяльності логіку наукового пізнання; формуванню й удосконаленню фахових знань, умінь і навичок. Отже, основна дидактична задача полягає в тому, щоб допомогти студентам знайти, усвідомити і прийняти цілі і програму, засвоїти навчальні і фахові знання, уміння, прийоми і методи роботи.

Розвиваючі орієнтири спрямовані на розвиток загальнонавчальних умінь і навичок, індивідуальних пізнавальних і творчих здібностей (умінь порівнювати, зіставляти і синтезувати інформацію; оцінювати як сам процес, так і результат; обґрунтовувати і міркувати; передбачати наслідки; бути здатним до перегрупування ідей і зв'язків; дивергентного мислення, багатогляду). Ці орієнтири окреслюють студентам базову психолого-педагогічну підготовку для свідомого керування своїм розвитком.

Виховуючі орієнтири спрямовані на допомогу майбутнім учителям у самовизначенні і саморозвитку; сприяють формуванню індивідуального стилю діяльності, виробленню індивідуальної позиції, вихованню самостійності, здатності до співробітництва.

Соціальні орієнтири передбачають формування соціальних умінь та навичок, необхідних у майбутній педагогічній діяльності; оволодіння дійовими зразками і моделями професійної діяльності, навичками сучасного соціального життя, суспільно-значущими цінностями.

На основі аналізу поданих цільових орієнтирів та їх взаємозв'язку можна відзначити, що *головним завданням* авторської технології є адаптація студентів у майбутній професії, формування педагогічного світогляду у процесі засвоєння теоретичних знань та вироблення професійних умінь.

В основу формування *системи принципів*, якими керувалися при створенні та реалізації запропонованої технології, були покладені принципи, розроблені й використані в системах П. Я. Гальперіна, В. В. Давидова, Д. Б. Ельконіна, Л. В. Занкова, Г. К. Селевка, М. М. Скаткіна, а саме:

- *провідна роль теоретичних знань* при обов'язковій реалізації їх в уміннях і навичках. Для успішного виконання фахових функцій необхідний високий рівень теоретичних знань, а уміння й навички складають основу педагогічної діяльності. Від ступеня їх сформованості залежить результативність педагогічного процесу, а низький рівень – є причиною утруднень і невисокої результативності професійної діяльності, що й зумовлює місце даного принципу в нашій системі;

- *принцип індивідуального підходу* передбачає глибоке знання та врахування індивідуальних особливостей і навчальних можливостей студентів, рівня їх психологічного розвитку на кожному етапі навчання, що дає можливість встановлення зворотного зв'язку й корекції навчального процесу, допомагає будувати завдання на різному рівні складності;

- *навчання на високому рівні утруднення* ґрунтується на індивідуальному підході у проведенні занять, якій заснований на врахуванні індивідуальних особливостей студентів, узгодженням із зоною їх найближчого та актуального розвитку;

- *ідея вільного вибору* рівня складності завдань, темпу навчання, стилю діяльності, що веде до усунення "середніх", "сильних" та "слабких" груп як стійких новоутворень і дає можливість майбутньому педагогу перетворитися на суб'єкт навчання, свідомо керувати своїм розвитком, почувати себе комфортно у навчальному процесі;

- *варіативність процесу навчання* передбачає розмаїття змісту, завдань, форм та методів у підготовці і проведенні занять, диференційований підхід у розподілі завдань, що є найбільш оптимальним у процесі формування індивідуальних умінь і навичок майбутніх педагогів;

- *педагогізація діяльності кожного студента* – з одного боку, перенесення акценту з викладання на навчання, а з іншого, професіоналізація процесу навчання. Студенти краще засвоюють матеріал, не просто слухаючи і відтворюючи, а виступаючи активним суб'єктом навчання. Реалізація даного принципу забезпечує створення психологічного стану задоволеності у процесі навчання і впливає на формування їх педагогічної позиції;

• *активізація студента в процесі навчання* вимагає організації засвоєння знань, умінь і навичок на основі їх численного повторення та застосування у різних ситуаціях; тренування й заохочення творчості, стимулювання індивідуальної дослідницької діяльності, що спрямовуватиме педагогічний процес на пробудження внутрішніх сил особистості, стимулювання самодіяльності, ініціативи, творчості;

• *співробітництво і взаємодопомога в навчанні*. Процес реалізації цього принципу співвідноситься з основним стрижнем сучасної парадигми освітнього процесу – ідеєю співробітництва суб'єктів навчання і виховання.

Запропонована система принципів визначає стратегію діяльності як викладача, так і студента у плані постановки цілей і задач курсу, а також відбору форм, методів, змісту.

Виходячи з наведеної вище системи принципів, можна визначити такі *особливості* поданого нами змісту курсів педагогічних дисциплін:

- основний зміст визначається чинними освітніми стандартами;
- структурування навчального матеріалу у вигляді блоків, схем, таблиць;
- спрямованість на формування загальнонавчальних знань, умінь і навичок;
- систематизація та інтеграція теоретичної бази всього процесу навчання;
- спрямованість змісту, методів, форм на розкриття і використання суб'єктивного досвіду кожного студента;
- спрямованість змісту навчальних завдань на забезпечення стабільності та ґрунтовності знань, рухливості, динамічності, фахову спрямованість майбутнього вчителя;
- пріоритетність студента у виборі завдань та способів роботи, що дозволяє виробити активну особистісну позицію, керувати своїм розвитком.

В основу технології індивідуалізованої підготовки майбутніх учителів має бути покладене творче оволодіння педагогічною теорією, залучення до активної пізнавальної діяльності, застосування власного професійного і соціального досвіду, розвиток креативного мислення й уяви, як важливої професійної характеристики майбутнього педагога, що впливає на визначення *позицій суб'єктів навчальної діяльності* та способи їх взаємодії.

Позиція викладача – консультант, радник, що допомагає організувати навчальну роботу; підтримує ініціативу; розвиває індивідуальність; допомагає в пошуку джерел інформації; сам є

джерелом інформації; підтримує зворотний зв'язок; координує та коректує спільну діяльність.

Позиція студента – суб'єкт пізнання: вільно вибирає рівень і складність завдань; активно бере участь у навчанні; формує індивідуальний стиль творчої діяльності; усвідомлює темпи свого просування; адаптується в майбутній професії.

Загальна позиція – співробітництво, суб'єкт-суб'єктні відносини, ділове партнерство.

Виходячи із запропонованих позицій, можна зробити висновок про те, що перехід до індивідуально-орієнтованого, індивідуалізованого навчання можливий шляхом розробки педагогічної технології з використанням активних форм і методів навчання, що передбачають максимальну самостійність та творчість студента.

Основним стрижнем запропонованої технології є *технологічна карта-схема курсу(теми)* і *технологічна карта-схема конкретного заняття*, що разом з цільовими орієнтирами та принципами складають структурну модель пропонованої технології (рис. 1).

Технологічна карта-схема курсу вміщує: I – загальні цілі, II – технологічні цілі, III – форми організації навчання, IV – методи проведення заняття, V – засоби перевірки й оцінки результатів (п'ять взаємопов'язаних та взаємозалежних етапів). Особливостями реалізації пропонованої технології є: професійно-педагогічне спрямування навчального процесу; орієнтація на поетапне формування знань, умінь та навичок; гнучка система оцінки знань; максимальна самостійність студентів у їх оволодінні.

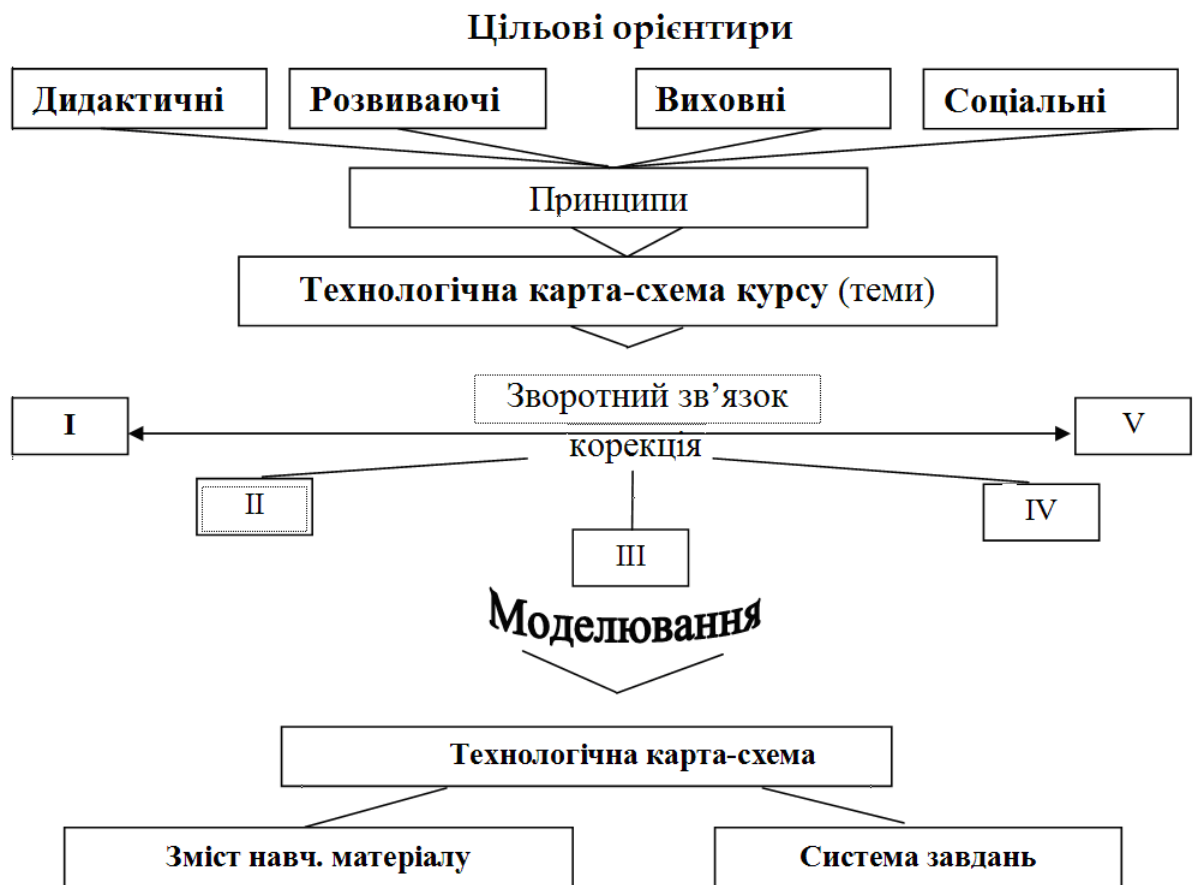

Рис. 1. Структура педагогічної технології підготовки майбутніх учителів до індивідуалізації навчання учнів основної школи

I етап – постановка загальної мети. Загальна мета курсу формулюється традиційним способом і є основою для постановки технологічних цілей.

Авторська технологія подає процес цілеутворення на трьох рівнях: *стратегічному, поетапному, оперативному*. На стратегічному рівні відбувається педагогічна інтерпретація суспільно-державного замовлення і побудова загальної моделі підготовки. Виходячи з цього *стратегічну* (загальну) мету педагогічної технології підготовки майбутніх учителів до індивідуалізації навчання учнів основної школи можна представити як взаємозв'язок дидактичних, розвиваючих, виховних, соціальних орієнтирів, що спрямовані на формування готовності до професійної діяльності (зокрема, індивідуалізації навчання учнів).

На рівні *поетапного* цілеутворення стратегічна мета конкретизується на основі зіставлення її з конкретними розділами педагогіки. Рівень *оперативного* цілеутворення полягає у формуванні цілей вивчення окремих навчальних тем.

Головною умовою є те, що мета технологічної підготовки майбутніх учителів до індивідуалізації навчання учнів досягається

шляхом вирішення двох завдань: озброєнням студентів системою спеціальних знань, умінь, навичок та формуванням готовності до цього виду діяльності. Ці завдання не можуть бути реалізовані незалежно одне від одного, оскільки перетворення знань у педагогічні уміння й навички відбувається на основі їх перебудови у структурну систему та її перенесення у практичні сфери застосування.

II етап – формулювання технологічних цілей – конкретних, на основі таксономії (класифікації і систематизації об'єктів, їх взаємозв'язку і використання для опису категорій, розміщених ієрархічно і послідовно). Такий спосіб розроблений Б. Блумом у когнітивній сфері; він дає можливість добирати зміст освіти осмислено, на основі чітко визначених категорій (знання, розуміння, застосування, аналіз, синтез, оцінка) [5; 40]. Другою умовою технологічної постановки цілей є повний переклад цілей на мову зовнішньо виражених дій, що формуються через результати навчання і дають можливість чітко їх визначити.

Поступове переведення загальних навчальних цілей у конкретні не може мати спрощено-лінійний характер – його потрібно проводити, спираючись на загальний зв'язок. Основна умова – навчальна мета має бути описана так, щоб її досягнення можна було визначити однозначно (ідентифікувати). Складена таксономія стає також орієнтиром для визначення цілей повсякденної навчальної діяльності, допомагає у виборі методів підготовки та проведення заняття, конструюванні системи навчальних завдань.

При проектуванні цілей вивчення різних педагогічних дисциплін (поетапні) нами було використано логіку *таксономії навчальних цілей*, яка дозволила на основі об'єктивного та суб'єктивного контролю суттєво удосконалювати процес викладання педагогічних дисциплін. Застосування способу таксономії, крім того, сприяє поступовому самотійному формулюванню студентами цілей окремих етапів заняття, допомагає виробленню уміння технологічної постановки мети виховного заходу (теорія та методика виховання), окремого уроку (дидактика) та сприяє формуванню готовності до аналізу як сучасних, так і технологій минулого.

Використання технологічної постановки мети дає можливість концентрувати зусилля на головному, чітко представляти, на якому ступені навчання знаходяться студенти, розробляти еталони для оцінки результатів навчання. Таким чином навчальний процес для кожного стає індивідуалізованим.

III етап - *вибір форм організації навчання*. Важливою умовою успішного використання пропонованої технології є *система лекцій*,

метою яких є розвиток теоретичного мислення, формування інтересу до педагогічних дисциплін, знайомство з актуальними проблемами педагогіки, розвиток професійної мотивації. Вони будуються за блоковою структурою, у викладі матеріалу переважає проблемний підхід. Використовуються різні типи лекцій: у вигляді дискусії, з розглядом педагогічних ситуацій, у формі діалогу, бесіди, проблемна, інформаційна лекція тощо. Загальним для всіх типів є їх професійно-педагогічна спрямованість на індивідуалізацію навчального процесу. Кожен тип лекції передбачає поетапне управління навчальною діяльністю студентів, спрямовує їх на засвоєння відповідних знань, умінь і навичок, дає конкретні цільові установки, окреслює стратегію.

Семінарські та лабораторні заняття залишаються основними формами навчального процесу. Заняття проводяться з урахуванням специфіки технологічної побудови навчального процесу, ступеня підготовленості студентів, у ході яких окреслюються шляхи подальшого самостійного вивчення навчального матеріалу, визначаються способи використання отриманих теоретичних знань у практичній діяльності. Кожна форма навчання здійснюється як цілеспрямована навчальна діяльність, в ході якої майбутній педагог стає в положення або суб'єкта – джерела ідей, або опонента, що діє в межах колективного обговорення проблеми.

Основне завдання – створити умови для професійної активності студентів, свідомої постановки ними завдань самовиховання та творчого розвитку та мають *ряд особливостей*:

- співробітництво викладача і студентів;
- конструювання навчальної діяльності, яка дозволяє розкрити суб'єктивний досвід, поглибити і розширити педагогічні знання;
- створення розвиваючої атмосфери зацікавленості;
- стимулювання різноманітних способів виконання завдань;
- оцінювання не тільки кінцевого результату, але й процесу діяльності;
- заохочення прагнень аналізувати способи роботи товаришів, вибирати й засвоювати найбільш раціональні, знаходити власні;
- формування професійно-педагогічного мислення, творчого оволодіння професією вчителя;
- основний характер діяльності – перетворюючий (спостереження, порівняння, групування, класифікація);
- заохочення до інтенсивної самостійної діяльності, пробудження потреби в професійному самовихованні і самоосвіті;
- створення творчої атмосфери, що дозволяє проявляти ініціативу, самостійність, розвинути професійно значущі властивості та якості;

- використання проблемних питань і завдань, що спонукають до реалізації власного творчого потенціалу, сприяють формуванню власної позиції, формулюванню висновків, побудові гіпотез та діалогу з опонентами;

- використання статусно-рольової взаємодії у навчальному процесі;

- надання можливості виступати на заняттях у ролі викладача, як способу формування уявлень про сутність і специфіку учительської професії, удосконалення педагогічних умінь і навичок.

Поряд з традиційними семінарами використовуються й нетрадиційні: диспут, ділова гра, прес-конференція, проблемний семінар, семінар-діалог, семінар-зустріч, у вигляді розгорнутої бесіди, з елементами індивідуальної і групової роботи.

Лабораторно-практичні заняття проводяться на основі використання технології колективних творчих справ, інтеграції з іншими навчальними дисциплінами, у вигляді конкурсів, на базі школи тощо.

IV етап – вибір методів проведення заняття спрямований на збагачення уяви, мислення, пам'яті, мовлення, розкриття суб'єктивного досвіду кожного, залучення до різноманітних видів діяльності. Організація роботи передбачає використання як традиційних, так і нетрадиційних методів, які дозволяють сформувати у майбутніх педагогів готовність до виконання професійних функцій. Основна вимога до вибору – активна і творча спрямованість методу.

Під *активними формами та методами* роботи будемо розуміти такі, які під час вивчення певного навчального матеріалу стимулюють не тільки пам'ять, але й мислення, допомагають уникнути стереотипів, шукати самостійні оригінальні варіанти відповідей та шляхи вирішення проблем. Їх використання дає можливість швидко вникнути у сутність складних явищ та процесів, зрозуміти й засвоїти теоретичні питання та висновки, вносить у навчальний процес елементи дослідження, пошуку, порівняння різноманітних фактів, допомагає більш чітко визначити власну точку зору.

Запропонована класифікація методів побудована на основі таксономії Блума у когнітивній сфері і вміщує як стандартні, так і нестандартні методи, а саме:

- ❖ *на рівні категорії знань*: експрес-контроль; експрес-оцінка підготовки до заняття; інформаційне повідомлення; тест; індивідуальне опитування; фронтальне опитування; залік; колоквіум; робота з педагогічним словником; бесіда; розповідь; взаємоопитування; бліцопитування; тренувальні роботи; вправи за зразком;

❖ *на рівні категорії розуміння*: індивідуалізовані завдання; консультація; парне опитування; опитування ланцюжком; дискусія; робота в парах змінного складу; метод міркування вголос; бесіда з елементами дискусії; бесіда проблемного характеру; індивідуалізована фронтальна бесіда; робота з підручником; ілюстрація; демонстрація; проблемні питання; проблемні завдання; проблемні вправи;

❖ *на рівні категорії застосування*: мікрОВикладання; розв'язання педагогічних задач; проблемні питання; проблемні ситуації; семінар; приклад; індивідуальні завдання; вікторина; тренінг; імітаційні ігри; операційні ігри; виготовлення дидактичних матеріалів;

❖ *на рівні категорії аналізу*: реклама періодичної педагогічної преси; конспектування педагогічної літератури; впорядкування анотації; аналіз педагогічних понять; впорядкування кросвордів; упорядкування схем, таблиць; інформаційне повідомлення; впорядкування плану; аналіз шкільної документації; індивідуальні завдання дослідницького характеру; аналіз педагогічних ситуацій; аналіз зібраних педагогічних фактів;

❖ *на рівні категорії синтезу*: реферати; доповіді; педагогічні твори; творчі індивідуальні завдання; моделювання фрагменту навчально-виховного процесу; конкурсні завдання; рольові ігри; диспут на педагогічні теми; впорядкування частини конспекту уроку, позакласного заходу; впорядкування гри; розробка сценарію; "інтерв'ю через роки";

❖ *на рівні категорії оцінки*: педагогічний рольовий театр, аналіз виступу колеги; самоперевірка; експертна оцінка; експеримент; взаємоперевірка; мозковий штурм; колективний пошук; евристична гра; підсумкова контрольна робота; колоквиум.

Така класифікація методів навчання дозволяє більш свідомо і цілеспрямовано добирати їх до кожного заняття і полегшує цей пошук.

V етап – вибір способів перевірки й оцінки результатів організованої діяльності. Якість і обсяг виконаної роботи оцінюється не з огляду на їх відповідність щодо уявлень викладача про посиленість і доступність знань, а з позиції суб'єктивних можливостей студента. Тому рівень знань студента розглядається не порівняно з нормами оцінок або зіставленні з успіхами товаришів, а стосовно попередніх власних досягнень, що сприятиме переходу від оцінки до самооцінки, стає показником індивідуального розвитку.

Технологічна постановка цілей (формування їх через результати навчання) зумовлює також надійність і об'єктивність оцінки, способи якої можуть бути різними. На основі конкретизації цілей, прийнятій в американських освітніх технологіях, етапи мислення (категорії) за

таксономією Б.Блума поділяють на два рівня: "знання", "розуміння", "використання" вважаються навичками достатнього порядку, "аналіз", "синтез", "оцінка" – високого [5; 41]. Такий підхід дозволяє розв'язувати завдання багаторівневого планування результатів навчання на мові заздалегідь визначених результатів діяльності (сукупності дій) тих, хто навчається.

Деякі результати навчання можна отримати, безпосередньо спостерігаючи за діями студентів. Результати діяльності, що знаходяться у межах категорії "знання", свідчать про недостатній рівень організації заняття і засвоєння знань без сформованості умінь і навичок. Діяльність на рівні категорій "знання", "розуміння", "застосування", свідчить про засвоєння педагогічних знань, умінь і навичок і вказує на середній рівень проведення заняття. Результати діяльності, що спостерігаються у межах категорій "знання", "розуміння", "застосування", "аналіз", "синтез", "оцінка", є показником високого рівня проведення заняття і засвоєння знань, умінь, навичок, розвитку пізнавальних і творчих здібностей.

Оцінювання результатів діяльності можна здійснити, використовуючи спеціальні способи (тести, опитувальники, творчі завдання). Технологічно сформульовані цілі, які самі по собі вже є еталоном, легко трансформуються в етalon-тест, що дає можливість не тільки педагогу, але й кожному студенту завжди чітко уявляти, на якій сходинці пізнання вони знаходяться. Таким чином, навчальний процес стає індивідуалізованим для кожного студента, що дозволяє вдосконалювати фахові знання, уміння і навички, виходячи з інтересів і спеціальних здібностей студентів.

Органічним продовженням технологічної карти-схеми курсу є *технологічна карта-схема заняття*, що вміщує систему завдань і схематичну побудову навчального матеріалу.

Система спеціальних завдань до кожної теми, що передбачала зв'язок з педагогічною практикою, була розроблена урахуванням вимог індивідуалізації та професійної спрямованості навчання. Їх загальний зміст був спрямований на стимулювання активності, вдосконалення особистісних якостей, поширення і поглиблення педагогічного кругозору, розвиток здатності до творчого виконання професійних функцій.

Систематизація навчальних завдань відбувалася на основі таксономії: кожній категорії відповідали певні завдання (рівнева класифікація), у ході виконання яких формувалися первинні уявлення теоретичного матеріалу теми, розвиток умінь виділяти сутнісні характеристики понять, використовувати їх для розв'язування

загальних питань, обґрунтовувати педагогічні факти. Завдання на рівні категорій "знання", "розуміння", "застосування" – обов'язкові для виконання усіма; "аналіз", "синтез", "оцінка" – за вибором і бажанням студентів.

Представлена технологія конструювання системи завдань веде у майбутньому до вироблення умінь досліджувати теоретичні аспекти, використовувати систему понять у вирішенні практичних питань а також дозволяє студентам свідомо вибирати посильні, тобто спрямовувати навчальну діяльність у напрямі індивідуалізації процесу навчання.

Зміст навчального матеріалу з педагогічних дисциплін будується за принципом блокового введення теоретичних знань, поданих у вигляді схем. Це дозволяє простежити внутрішні і зовнішні зв'язки понять, що аналізуються. Схеми мають як закінчений, так і незакінчений вигляд, супроводжуються питаннями, завданнями, додатковим та довідковим матеріалом, що спонукає студентів знаходити різноманітні форми таблиць, організовувати обговорення численних варіантів їх використання.

Систематичне конструювання теоретичного матеріалу у вигляді схем спонукає студентів до дослідницької роботи з різними навчальними посібниками, розвиває аналітичне та асоціативне мислення, стимулює потребу самостійно відтворювати навчальний матеріал схематично, як при підготовці до семінарських та лабораторних занять, так й у процесі слухання лекцій. Особливо продуктивно цей процес відбувається на етапі вивчення історії педагогіки: навчально-виховні системи, просвітницька діяльність, життєві етапи видатних педагогів минулого відображаються студентами у вигляді схем, таблиць, опорних сигналів.

Виконуючи завдання, студент змушений неодноразово звертатися до текстів різних підручників і навчальних посібників, що призводить до мимовільного запам'ятовування. Пропонуються також варіанти спільного завдання з низьким або високим рівнем утруднень. Навчальний матеріал і система завдань організовані таким чином, що студенти мають можливість вибору при підготовці до заняття, що стимулює до застосування різноманітних способів їх виконання, дає можливість цілеспрямовано організовувати діяльність, індивідуалізовувати її, щоб процес формування знань, умінь і навичок відбувався природним і незалежним шляхом.

Оперативний зворотний зв'язок відбувається під час кожного заняття і відмічається декількома оцінками індивідуальної навчальної діяльності кожного студента (експрес-контроль, опитування,

індивідуальні завдання). Таким чином, пропонована технологія стимулює повсякденну роботу студентів і породжує нову, більш прогресивну систему обліку їх успішності.

Хоча під час вибору завдань і підготовки до заняття студенти не одержують прямих вказівок щодо способів навчальної роботи, процес засвоєння знань повинен бути мотивованим, регульованим і керованим, завдання – конкретизовані. У ході *попереднього інструктажу* викладач допомагає знайти, усвідомити й сприйняти цілі, вибрати програму майбутньої діяльності, створює у студентів базову психолого-педагогічну підготовку для свідомого керування власним розвитком. Це призводить до усвідомленого вибору завдань і активної творчої роботи.

Допомогу у вигляді індивідуальних консультацій кожен студент одержує у разі необхідності. Для стимулювання дослідницької діяльності використовуються змагання, конкурси творчих робіт, заохочення.

Таким чином, навчальний процес стає індивідуалізованим для кожного, що надає можливостей засвоїти не тільки педагогічні знання, але й різноманітні форми, методи, способи індивідуалізації як теоретично, так і практично. Майбутнім учителям регулярно надається можливість виступати на заняттях у ролі викладача, що сприяє педагогізації діяльності, підвищує їх активність, стимулює формування фахових знань, умінь і навичок. Активізує навчальний процес також постійний зворотній зв'язок та корекція, які є особливістю саме технологічного підходу.

Технологічні аспекти зазначеної технології нами представлені на рівнях: організації навчальної діяльності (*педагогічна технологія*); вивчення системи навчальних дисциплін, або окремої дисципліни (*навчальна (предметна) технологія*), вирішення певних дидактичних завдань (*локальна технологія*). Розглянемо специфіку конкретних *предметних технологій* у межах попередньо охарактеризованої педагогічної технології підготовки майбутніх учителів до індивідуалізації навчання учнів, під якими розуміємо конкретизовану систему методів і засобів для реалізації визначеного змісту у процесі вивчення окремих педагогічних дисциплін.

Вивчення розділу "Загальні основи педагогіки" має спрямованість на формування компетентного вчителя, який володіє методологією педагогічної науки. Обґрунтування нових підходів до формування системи знань з позицій педагогічної технології потребує пошуку шляхів досягнення професійної підготовленості студентів, однією з важливіших характеристик якої є високий рівень теоретичного

мислення і свідомості. Найбільш продуктивною технологією для вирішення цієї проблеми, на наш погляд, є генетичний підхід до навчання (С. Р.Когаловський, О. Л.Шмельова), який дозволяє продуктивно поєднувати навчальну та професійну діяльність, перебудовувати її у навчально-професійну [18, с. 13-14].

Структура генетичного підходу до навчання включає ряд взаємопов'язаних етапів: формування і розвиток інтуїтивних уявлень; використання інтуїтивних уявлень; усвідомлення необхідності їх уточнення; формування поняття; випробування поняття на продуктивність; розкриття його змісту; виявлення зв'язків між поняттям і уявленням. У практичній навчальній діяльності нами реконструйовані означені етапи у три узагальнених, що створює умови для більш зручного їх використання. Проаналізуємо специфіку, та наведемо приклади реалізації виділених етапів у ході засвоєння теоретичного матеріалу.

На *першому етапі* відбувається розвиток та використання первинних інтуїтивних уявлень теоретичних понять, усвідомлюється необхідність їх уточнення. Під час лекцій нами використовуються методи випередження, зіставлення, проблемні питання. На практичних заняттях студенти отримують завдання порівняти знайомі та незнайомі поняття, конструювати їх за зразком, сформулювати проблемні питання тощо.

Другий етап передбачає створення умов для чіткого усвідомлення та первинного володіння понятійним апаратом (змістової бази для випробування понять на практиці). Реалізація передбачає виконання завдань категорії "знання", "розуміння", "застосування": експрес-контроль, виділення ключових слів, ілюстрування теоретичних положень прикладами тощо.

Діяльність студентів на *третьому етапі* спрямована на формування теоретичного мислення, яке передбачає володіння системою понять, вироблення умінь розкривати їх сутність, зіставляти та досліджувати. Вироблення даних умінь відбувається завдяки діяльності у межах категорій "аналіз", "синтез", "оцінка", з використанням методів згортання та розгортання інформації, аналізу визначень, систематизації понять, схематичного зображення навчального матеріалу тощо.

При такому підході активно взаємодіють три рівні навчальної діяльності: інтуїтивний, формальний і рефлексивний, які є основою для більш ефективного формування теоретичного рівня мислення. Його реалізація є особливо важливою, оскільки на цьому етапі вивчення педагогічних дисциплін, у студентів формується теоретичне

бачення, яке дає можливість на більш високому рівні засвоювати знання законів розвитку дитини; аналізувати принципи і закономірності виховного процесу; усвідомлювати соціальну роль і функції вчителя; виробляти стратегію і тактику майбутньої професійної діяльності, а також створюється змістова база, яка дозволяє студентам уявляти технологію навчальної діяльності при засвоєнні педагогічних понять.

Специфіка вивчення розділу *"Теорія та методика виховання"* полягає у практичному застосуванні й закріпленні теоретичних положень попереднього курсу, теоретичній та практичній підготовці до виконання функцій вчителя-вихователя. Подальше узагальнення та усвідомлення теоретичних положень відбувається під час розгляду виховних технологій А. С. Макаренка, В. О. Сухомлинського, педагогів-новаторів.

Наприклад, у ході аналізу праць В. О. Сухомлинського *"Народження громадянина"*, *"Павлиська середня школа"* студенти виділяють та обговорюють технології морального, розумового, трудового, естетичного, екологічного виховання, доводять їх ефективність. Для збагачення подальшої практичної роботи майбутніми вчителями складається *"банк"* авторських форм і методів певного напрямку виховання. У ході занять аналізуються різні сторони діяльності вчителя-вихователя, класного керівника, практично засвоюється технології проектування цілей, конструювання змісту, організації й проведення виховних заходів. Особливістю використання запропонованої технології на цьому етапі є те, що відбувається усвідомлення та практичне застосування методики КТС, під якою розуміють технологію колективних творчих справ, що спрямована на формування у вихованців прагнення до творчості, самоствердження, самореалізації.

Більш глибоке розуміння сутності та особливостей розробленої технології, засвоєння її методів відбувається під час вивчення розділу *"Дидактика"*. У студентів розвиваються уміння виділяти і досліджувати існуючі навчальні технології, аналізувати їх з наукових позицій, оцінювати ефективність, позитивні сторони та недоліки. В процесі занять використовується система творчих індивідуалізованих завдань, яка передбачає аналіз педагогічних явищ, відтворення елементів роботи учителя, оволодіння уміннями проектування цілей навчально-виховного процесу, створення та часткової перевірки моделей авторських систем діяльності.

Спрямованість курсу *історії педагогіки* нами визначалась як розвиток уміння аналізувати основні етапи становлення вітчизняної і

світової педагогіки, залучення студентів до творчого пошуку сучасних ідей у джерелах світової педагогічної практики. Майбутній учитель повинен не тільки досконало орієнтуватися у надбаннях минулого, але й виділяти і аналізувати авторські системи видатних просвітителів.

Використання окремих форм та методів має вигляд *локальних технологій*, які спрямовані на вирішення певних дидактичних та виховних завдань[10; 24].

Наприклад, *локальна технологія вивчення першоджерел*, яка передбачає аналіз досвіду видатних педагогів минулого (читання) крізь призму технологізації та індивідуалізації, у першу чергу, за рахунок усвідомлення цілей та завдань виділених систем, виділення особливостей їх проектування, способів досягнення результату.

Обов'язковими умовами успішного виконання різних видів індивідуальних завдань є застосування локальної технології "*Індивідуалізована консультація*" (установча, оперативна, узагальнююча, відтворююча). Установчі консультації передбачають окреслення загальних шляхів виконання завдань для кожного. Оперативні – студенти отримують за потребою. Узагальнюючі – спрямовані на перевірку викладачем загальної та індивідуальної готовності до виконання завдання. Відтворюючі консультації використовуються у разі, коли виникає потреба програти фрагменти, або все завдання в цілому.

Важливе місце належить такій локальній технології "*Ділова гра*", яка використовується у кожному розділі вивчення педагогічних дисциплін, відтворює особливості професійно-педагогічної діяльності та допомагає практично реалізувати отримані знання, відчувати себе у певній професійній ролі. Наприклад, на першому етапі проводиться ділова гра "*Зустріч за круглим столом*" на тему "*Учитель якого чекають*" з метою обговорення особливостей діяльності вчителя, його місця у суспільстві.

На другому етапі – "*Методичне об'єднання класних керівників*", проведення якого сприяє усвідомленню студентами спрямованості, особливостей, шляхів та напрямів методичної роботи, способів її проведення.

На третьому етапі використовується ділова гра "*Науково-практична конференція*", у ході якої відбувається знайомство з вітчизняним та зарубіжним передовим досвідом роботи педагогів-новаторів та узагальнюються теоретичні знання щодо організації навчального процесу.

Основними умовами підготовки та проведення ділових ігор є вільне володіння теоретичним матеріалом, виконання отриманої ролі,

відтворення зовнішніх професійно-педагогічних умов. Навчання на кожному занятті відбувається як процес розв'язання послідовно побудованих, поступово ускладнюючих завдань, визначених предметним змістом, але разом з тим успадковуючи логіку розробленої педагогічної технології.

Обов'язковим завданням кожного заняття є підготовка та відтворення з допомогою локальної технології "*Експрес-контроль*" (швидкий контроль) основних понять теми. Метою є залучення студентів до аналізу педагогічної теорії, виділення головного та другорядного, категорійних ознак (ключових слів) понять. Завдання для експрес-контролю спочатку визначає викладач, поступово перекладаючи функцію на самих студентів при опосередкованому контролі. Додатково додається індивідуальна консультація для студента, який проводить цей етап заняття, перевіряє роботи та аналізує їх на наступному занятті. Способи проведення різні: за варіантами, за індивідуальними картками, на тестовій основі.

Сприяє активізації навчання, формуванню професійних якостей і використанню локальної технології "*Мікровикладання*", яка триває від 7 до 15 хвилин залежно від складності матеріалу та рівня індивідуальної готовності студентів. Змістовою базою мікровикладання стає досвід педагогів-новаторів. При виборі способу проведення студенти адаптують та випробовують цікаві нетрадиційні методи з шкільної практики: педагогічний ринг, аукціон педагогічних ідей, опитування за ланцюжком, педагогічна естафета, парне опитування тощо. Обов'язковими умовами успішності є чітке визначення мети, структурування матеріалу (виділення головного, логічних зв'язків), розроблення та представлення детального конспекту.

Важливою складовою всіх занять стає локальна технологія "*Реклама преси*", що спрямована на ознайомлення студентів з матеріалами періодичної педагогічної преси, формування умінь виступати перед аудиторією, писати анотацію, правильно оформлювати бібліографію. Реалізація вміщує чотири етапи (згідно з визначеними розділами педагогічних дисциплін).

На першому – відбувається реклама преси, метою якої є ознайомлення студентів з існуючими педагогічними часописами. На другому – реклама статей, у яких висвітлюються різні проблеми виховної роботи. Метою третього етапу є розгляд актуальних проблем дидактики, що представлені на сторінках педагогічної преси. На четвертому – студенти ведуть науковий пошук додаткової інформації про видатних педагогів минулого. Таким чином, використання пропонованої локальної технології допомагає майбутнім викладачам

орієнтуватися у сучасних періодичних виданнях, привчає до постійного читання, формує уміння аналізувати та впорядковувати подану інформацію.

Досягненню поставленої мети сприяє і використання локальної *технології вивчення періоджерел* (зарубіжних та вітчизняних педагогів-класиків, педагогів-новаторів). Першим етапом якої є самостійне читання, аналіз та конспектування у вигляді плану, схеми, опори, які також оцінюються студентами, що керують попередньою підготовкою. На другому – обговорення прочитаного у позанавчальний час з використанням різних методів: традиційних (бесіда, дискусія, обговорення) та нетрадиційних (ділова гра, "інтерв'ю через роки", інтелектуальна гра).

Така побудова навчального процесу створює резерв навчального часу, дає додаткові можливості переходу від стандартної навчальної програми до індивідуальної самостійної роботи без збільшення навантаження студентів, стимулює набуття необхідного професійного досвіду, вироблення індивідуального стилю діяльності, формування навичок індивідуальної роботи. У процесі функціонування даної технології відбувається осмислення і засвоєння студентами індивідуалізованого технологічного підходу до навчання, оволодіння технологіями дослідження, конструювання та взаємодії. Крім того, спрямованість процесу навчання на індивідуальний творчий розвиток особистості майбутнього вчителя значною мірою наближує нас також до вирішення проблеми його адаптації у сучасному суспільстві.

Таким чином, поєднуючи зміст педагогічних дисциплін зі стратегією індивідуалізованої діяльності, ми втілюємо у навчальний процес розроблену технологію, що дозволяє студентам поступово оволодіти знаннями, уміннями та навичками конструювання власних технологій у майбутній професійній діяльності.

Література

1. Бабанский Ю. К. Оптимизация педагогического процесса: в вопросах и ответах / Ю. К. Бабанский. – [2-е изд., перераб. и доп.]. – К. : Рад. шк., 1983. – 287 с.
2. Белухин Д. А. Основы личностно-ориентированной педагогики : курс лекций / Д. А. Белухин. – М., 1966. – Ч. 1.
3. Безпалько В. П. Слагаемые педагогической технологии / В. П. Безпалько . – М. : Педагогика, 1989. – 192 с.
4. Богданова І. М. Модульний підхід до професійно-педагогічної підготовки вчителя / І. М. Богданова. – Одеса : Маяк, 1998. – 284 с.
5. Гузеев В. В. Образовательная технология: от приема до технологии / В. В. Гузеев // Директор школы. – 1996. – № 4. – С. 8–41.
6. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник / С. У. Гончаренко. – К. : Либідь, 1997. – 374 с.

7. Єремєєва В. М. Технологія вивчення основ дидактики : метод. рекомендац. для викл. і студ. пед. закладів / В. М. Єремєєва. – Житомир, 2000, – 52 с.
8. Кларин М. В. Инновационные модели обучения в зарубежных педагогических поисках / М. В. Кларин. – М., 1994. – 222 с.
9. Кравець В. Зарубіжна школа і педагогіка ХХ століття : навч посіб. для студ. ВНЗ / В. Кравець. – Тернопіль, 1996. – 290 с.
10. Освітні технології : навч.-метод. посіб. / О. М. Пехота, А. К. Кіктенко, О. М. Любарська та ін.; – К. : А.С.К., 2001. – 256 с.
11. Основы педагогического мастерства / под ред. И. А. Зязюна. – М., 1989. – 302 с.
12. Пидкасистий П. И. Искусство преподавания / П. И. Пидкасистий, М. Л. Портнов. – М., 1998. – 278 с.
13. Селевко Г. К. Современные образовательные технологии / Г. К. Селевко. – М. : Народное образование, 1998. – 256 с.
14. Сисоєва С. О. Технологізація освітньої діяльності в умовах неперервної професійної освіти / С. О. Сисоєва. – С. 249–273.
15. Талызина Н. Ф. Управление процессом усвоения знаний / Н. Ф. Талызина. – М., 1975. – 343 с.
16. Унт И. Э. К проблеме индивидуализации учебного процесса / И. Э. Унт // Советская педагогика. – 1971. – № 11. – С. 41–43.
17. Чернилевский Д. В. Технология обучения в высшей школе : учеб. изд. / Чернилевский Д. В., Филатов О. К. ; под ред. Д. В. Чернилевского. – М. : “Экспедитор”, 1996. – 288 с.
18. Шмелева Е. А. Развитие будущих учителей средствами обучения специальности (на примере матанализа) : автореф. дис. на соискание уч. степ. канд. пед. наук / Е. А. Шмелева. – Шуя, 1999, – 16 с.